І (ШКОЛЬНЫ) ЭТАП РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ “БЕЛАРУСКАЯ МОВА” І “БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА”

ХІ клас
Комплексная работа па беларускай мове і літаратуры

ДАВЕДКІ

Кастрычнік 2024 г., Гродна

Заданні	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**Усяго**
Балы	***5***	***5***	***6***	***5***	***5***	***6***	***4***	***4***	***5***	***5***	***50***

!!! Пры праверцы заданняў за кожную дапушчаную арфаграфічную, граматычную, пунктуацыйную памылку здымаецца 0,1 бала, калі не ўказаны іншыя ўмовы.

Заданне 1. *Максімальная колькасць балаў – 5; 0,5 б. за кожны правільны запіс*

Словы	Фанетычная транскрыпцыя	Словы	Фанетычная транскрыпцыя
не мог	[н’а мóх]	без кніг	[б’ас кн’і́х]
суперігра	[суп’эрыгра́]	пенсія	[п’э́н’с’ійа]
экзамен	[эг´зáм’эн]	сведчыць	[с’в’э̄ч͡ыц’]
нясвіжскі	[н’ас’в’і´ск’і]	гадуешся	[гаду́йэ̄с’а]
да Уладзіміра	[да ўладз͡з’і´міра]	з жартам	[ж̄а´ртам]

Заданне 2. *Максімальная колькасць балаў – 5; 0,5 б. за кожнае правільна запісанае слова*

Словы	Назоўнік	Словы	Прыметнік
радый + нукліды	радыенукліды	мёд + насіць	меданосны
вада + качаць	вадакачка	агонь + тушыць	вогнетушыльны
уборка + зерне	зернеўборка	вялікі + галава	вялікагаловы
радыё + кампанія	радыёкампанія	сто + метр	стаметровы
розны+голас	рознагалоссе	цяжка+хварэць	цяжкахворы

Заданне 3. *Максімальная колькасць балаў – 6; 0,5 б. за правільна падабраны сінонім*

АДКАЗ: 1_ж_ 2_з_ 3_і_ 4_а_ 5_в_ 6_е_ 7_л_ 8_ё_ 9_д_ 10_г_ 11_б_12_к

Заданне 4. *Максімальная колькасць балаў – 5; 0,5 б. за правільна размеркаванае слова*

Множналікавыя словы	Словы, якія маюць формы адзіночнага і множнага ліку
каноплі карункі гуслі кансервы абцугі	буцы жабры туфлі каардынаты лейцы

Заданне 5. *Максімальная колькасць балаў – 5; 0,5 б. за правільны адказ*
!!!калі ў перакладзе арфаграфічная памылка – 0 б. за пазіцыю

Прыслоўе	Пераклад	Прыслоўе	Пераклад
внезапно	*ра́птам*	спросонья	*спрасо́нку*
поспешно	*наспе́х*	удобно	*спадру́чна*
понемногу	*пакрысе́*	босиком	*басано́ж*
подряд	*узá́пар // запар*	всерьез	*усур'ёз*
врассыпную	*уро́ссып*	по-братски	*па-бра́цку*

Заданне 6. *Максімальная колькасць балаў – 6; 1 б. за правільны адказ*

Значэнне фразеалагізма	Фразеалагізм
‘крыніца матэрыяльных даброт, якой можна карыстацца ў асабістых мэтах’	дойная карова
‘нічога не зроблена, не пачата, не падрыхтавана’	конь (кот) не валяўся (не качаўся)
‘зусім не (ніколі не) патрэбны’	(патрэбны, трэба) як сабаку пятая нага *дапушчальныя сінонімы:* як зайцу стоп-сігнал, як рыбе парасон
‘абсалютна аднолькава, без розніцы, не мае значэння для каго-небудзь, не	што (як, нібы) з гусі вада *дапушчальныя сінонімы:*

хвалюе, каго-небудзь’	хоць воўк траву еш
‘чалавек, які кепска чуе’	глухая цяцера *дапушчальныя сінонімы:* глухі цецярук
‘самы першы сярод падобных; самыя першыя прыкметы з’яўлення, набліжэння чаго-небудзь’	першая ластаўка

Заданне 7. *Максімальная колькасць балаў – 4; 0,5 б. – сродак сувязі; 0,5 б. – від дадэнай часткі*

Сказы	*Сродкі сувязі*	*Від дададай часткі*
1. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі! (*Ф. Багушэвіч*)	злучнік – *каб*	дадаая мэты
2. Якая справа, такая і слава (*Прыказка*).	злучальнае слова – *такая*	дадаая выказнікавая
3. Ніякая навука не дае агню вачам і жывога румянцу шчокам, калі халодная душа дрэмле ў прамоўцы (*М. Кашанскі*).	злучнік – *калі*	дадаая ўмовы
4. Сапраўдным настаўнікам можа быць толькі чалавек, які самаахвярна аддае душэўныя багацці і веды людзям (*Паводле В. Віткі*).	злучальнае слова – *які*	дадаая азначальная

Заданне 8. *Максімальная колькасць балаў – 4*

1. Пунктуацыя – **гэта сістэма правіл пастаноўкі знакаў прыпынку, сукупнасць знакаў прыпынку той ці іншай мовы**. *(0,5 б.)*

2. Колькі ў беларускай мове выкарыстоўваецца пунктуацыйных знакаў?
10 знакаў прыпынку *(0,5 б.)*

3. Са знакамі прыпынку, якія пачынаюцца з літары ***п*** прыдумайце і запішыце па адным простым сказе ***працяжнік, пытальнік*** *(0,5 б.)*
Прымаюцца любыя сказы з названымі знакамі прыпынку.

4. Так надарылася, што пры наборы тэксту захаваліся толькі арфаграфічныя і граматычныя нормы, а **ўсе!!!** пунктуацыйныя знакі страчаны. Палічыце, колькі і якіх знакаў прыпынку ў прапанаваным урыўку. Адказ запішыце.
(2,5 б.)
Кропка – 7 (0,5 б., калі знайшоў усе знакі, калі);
коска – 1 (0,5 б.);

працяжнік – 2 (0,5 б.);
двукоссе – 1 (0,5 б.),
дужкі – 1 (0,5 б.)

Праходзяць гады. Дзеду Талашу цяпер восемдзесят гадоў з хвосцікам. Трудна ўжо яму займацца грамадскаю работаю, але без работы ён застацца не хоча. Ён — вартаўнік на Прыпяці. Яго работа — даглядаць і запальваць ліхтары нанач. Дзед Талаш любіць успамінаць сваё партызанства. Як вынік тых успамінаў і з’явілася аповесць «Дрыгва» (Якуб Колас).

Заданне 9. *Максімальная колькасць балаў – 5*

А *1,5 б.*	Лірыка *0,5 б.*	Драма *0,5 б.*	Эпас *0,5 б.*
Б	“Роднае слова” Дануты Бічэль	“Паўлінка” Янкі Купалы	“Багіра” Янкі Маўра
В *3,5 б.* *0,25 *14*	*7, 8, 10*	*1, 3, 11, 13*	*2, 4, 5, 6, 9, 12, 14*

Заданне 10. *Максімальная колькасць балаў – 5*
1. Максім Багдановіч *(1 б.)* 2. Санет *(1 б.)*
3. Па-перашае, санет заўсёды складаецца з 14 радкоў (2 чатырохрадкоўі і 3 трохрадроўі); па-другое, вершаваны памер – ямб; па-трэцяе, апошні радок (іншы раз слова) нясе галоўную нагрузку, т.з. “ключ” твора *(1,5 б.)*.
4. Янка Купала (санет “Жніво”, 1910 г., усяго Янка Купала напісаў 22 санеты на беларускай і польскай мовах) *(0,5 б.)*
5. *!!! Пры ацэньванні важна, каб у названага беларускага аўтара насамрэч у творчасці былі ўласныя санеты (не пераклады). (1 б.)*
Янка Купала, Максім Багдановіч, Якуб Колас, Уладзімір Дубоўка, Змітрок Бядуля, Ніл Гілевіч, Сяргей Грахоўскі, Алесь Звонак, Рыгор Барадулін і інш.